

the lives of their favorite cartoon characters. In the article we emphasize parents' responsibilities for the impact of watching cartoon on their children.

Key words: negative impact, animation/cartoons, children's conscious.

Стаття надійшла до редакції 02.04.2013 р.

Прийнято до друку 26.04.2013 р.

Рецензент – д. п. н., проф. Гавриш Н. В.

УДК 373.5

І. В. Ченіга

ШКІЛЬНІ ОБ'ЄДНАННЯ ЗА ІНТЕРЕСАМИ ЯК СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ГРОМАДЯНСЬКОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ СТАРШИХ ПІДЛІТКІВ

Головною метою будь-якого суспільства побудованого на гуманістичних принципах є таке розкриття можливостей підростаючого покоління, при якому воно здатне творчо проявити себе, самовиразитися, самоствердитися, але не егоїстично лише для себе, а через соціально значимі справи, оскільки індивідуальність може виражатися як у протиставленні себе до суспільства, так і в прагненні проявити своє „Я” в суспільстві.

Соціологічні опитування зроблені на початку останнього десятиліття [1] доводили, що сплеск індивідуалізму підлітків в нашій країні, вірніше, яскраво виражене їх прагнення до індивідуалізації, до створення й утвердження свого унікального „Я”, саме по собі абсолютно не входить у протиріччя з їх розвитком як суспільно орієнтованих суб'єктів. Наведені в державних доповідях інституту проблем сім'ї та молоді [2] дані про зростаючі втрати загально соціальної зацікавленості молоді, про зростання групового егоїзму, не тільки неповно відображають внутрішній світ сучасної молодої людини, але неправомірно протиставляють суспільне та індивідуальне, не відокремлюють індивідуальне від індивідуалістичного, тобто егоїстичного. При цьому некоректно змішуються принципово різні стани і поняття, забувається елементарна істина – зростаюча людина в тій мірі індивідуалізується в суспільстві, в якій вона і соціалізується.

У цьому плані цікавим є той факт, що сучасні підлітки, з одного боку, віддають перевагу індивідуальному виконанню соціально важливих справ, далеко не завжди ідентифікують себе при цьому з групою, колективом, а намагаючись самоствердитися в таких справах, які вони виконали самостійно, за власним бажанням. З іншого боку, зростає їх самокритичність. Перспективу своєї корисності суспільству підлітки

бачать у збагаченні власної індивідуальності, прагнучи виробити риси характеру, необхідні для самостійного життя, утвердженні свого „Я”, завоювання певної соціальної позиції та реалізації себе в ній. Тому в даний час, коли якісно змінилися оцінки, норми відносин між людьми, особливо зросла значимість пошуку нових видів і форм соціально значущої діяльності, які здатні створювати умови для самоствердження сучасних підлітків, їх соціалізації.

Начебто перед нами парадокс – в суспільстві посилюється споживацька психологія, а особистісний саморозвиток підлітка вимагає розгортання соціально визнаної і соціально обумовленої діяльності. Має місце явно виражена тенденція розвитку самоствердження і самовираження в соціально значимих формах. Це проявляється в знайдених самими підлітками видах, типах діяльності: „загонах зелених”, створенні незалежної дитячої газети, організаціях, об’єднаннях тощо.

„...Дитячі об’єднання, організації є важливими чинниками соціалізації особистості і утверджують ідею особистісної цінності дитини, її право на участь в суспільному житті” [3, с. 151]. Їх значення та соціальний потенціал у процесі громадянської соціалізації „є такими, що набувають для держави ресурсу стратегічної значущості” [4, с. 4].

Дитячі організації, об’єднання – це „особливий тип громадського об’єднання, для якого характерні: наявність мети, заради якої здійснюється спільна діяльність дітей і дорослих; добровільне та фіксоване членство; самоврядування; наявність організаційної структури; норм і правил” [4, с. 7]. Це обумовлено багатьма причинами: 1) фахівцям важко визначитися у верхніх вікових межах поняття „молодь”, але ще важче знайти його нижні вікові межі. Так, у Конвенції про права дитини зазначається, що дитиною є „кожна людська істота у віці до вісімнадцяти років”, Закон України „Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні” називає молоддю усіх громадян у віці від п’ятнадцяти років; 2) відповідно до статутів багатьох молодіжних організацій, їх членами можуть бути молоді люди у віці від чотирнадцяти років, а інколи ще й молодші; 3) ті організації, які називаються дитячими, часто мають у своєму складі не лише дітей молодших вікових категорій, але і старших юнаків та дівчат” [5, с. 24].

Головне для підлітків у діяльності добровільних об’єднань – це можливість у вільному спілкуванні один з одним, цікава особистість наставників – педагогів, наставників, дружельюбна тепла атмосфера, можливість самореалізуватися [6].

Об’єднання за інтересами за організуючими і розвиваючими його силами є специфічним явищем, адже, найчастіше роль таких сил відіграють „дорослі агенти соціалізації, які виступають в інтересах дітей” [7, с. 111]. Наявність дорослого є одним із „системоутворюючих факторів дитячого об’єднання” [8, с. 25].

Проте, підростаюче покоління завжди було і залишається тією специфічною соціальною групою, якій притаманний пошук свого „Я” і

свого місця в суспільстві. Підлітки шукають шляхи до самореалізації, підтвердження власної дорослості та значущості.

Ключовим моментом, що впливає на процес вирішення проблеми соціалізації старшого підлітка є проблема інтересів у цьому віці. Л. Виготський зазначає: "Усі психологічні функції людини на кожному етапі розвитку діють не безсистемно, не автоматично і не випадково, а в системі, яка спрямовується певними, притаманними особистості, прагненнями, потягами та інтересами. Ці рушійні сили нашої поведінки змінюються на кожній віковій сходинці, і їх еволюція лежить в основі зміни самої поведінки".

Отже, організація старших підлітків за їх інтересами у шкільних об'єднаннях, як одне з питань нашого наукового дослідження, вимагає хоча б часткового розгляду такого соціально-психологічного та педагогічного явища, як інтерес. Адже, саме інтерес стимулює зміни в розвитку, формуванні особистості старшого підлітка, сприяє прискоренню процесу його соціалізації, організовує підлітків в об'єднання.

Вчення про інтереси в перехідному підлітковому віці К. Левіна (його наукова праця „Підхід теорії поля до підліткового віку”) розкриває інтереси як такі, що не можуть бути зрозумілі поза процесом розвитку, а поняття зростання, кризи і дозрівання – основні поняття при підході до цієї проблеми. Попередньо сформовані механізми поведінки продовжують існувати, нові виникають на їх основі, а інтереси, потреби, що приводять в рух ці механізми, докорінно змінюються. В підлітковому віці лінія розвитку інтересів і лінія розвитку механізмів поведінки настільки виразно роз'єднуються, кожна з них окремо проробляє такий складний рух, що саме з їх співвідношення (обох ліній) ми тільки і можемо правильно зрозуміти найголовніші особливості розвитку особистості.

Саме в старшому підлітковому віці „чітко виступає взаємообумовленість біологічних потреб організму до його культурних потреб”, які Л. Виготський називає „інтересами”. Ніде з такою ясністю у розвитку дитини не проступає перед нами той факт, що дозрівання і оформлення відомих життєвих потягів є необхідною передумовою для зміни інтересів підлітка.

Як бачимо, обидва взаємно пов'язаних процеси – дозрівання нових потягів і перебудова на цій основі всієї системи інтересів – чітко роз'єднані в часі й утворюють початковий і кінцевий етапи єдиного по суті процесу розвитку особистості. Навіть на перший погляд легко помітити, що у підлітка не тільки з'являються нові інтереси, але відмирають старі, він не тільки починає цікавитися абсолютно новими для нього речами, а й утрачає інтерес до речей, якими цікавився колись. А між тим згортання „старих” інтересів не супроводжується відмиранням набутих навичок, відмиранням „старих” механізмів поведінки, що сформувалися в дитинстві. Нарешті, ставлення суб'єктивного й об'єктивного моментів усередині самої структури потягів і інтересів,

зміна внутрішньої системи потреб і спонукальної сили оточуючих явищ знаходить чітке вираження в історії інтересів перехідного підліткового віку. Назрівання і поява нових внутрішніх потягів і потреб безмірно розширюють коло речей, що мають спонукальну силу для підлітків; цілі сфери діяльності, перш за все нейтральні для дитини, стають основними моментами, що визначають її поведінку; разом з новим внутрішнім світом для старшого підлітка виникає по суті і зовсім новий зовнішній світ.

А якщо врахувати, що цей період характеризується передусім загальною невизначеною подразливістю, підвищеною збудливістю, швидкою стомлюваністю і вичерпністю, гострими і різкими змінами в настрої, протестом, крахом авторитетів, то нова фаза, яка приходить на зміну, характеризується перш за все наявністю протилежних рис, саме визріванням і встановленням нових інтересів, які розгортаються на абсолютно новій основі.

В контексті дослідження нас цікавить і своєрідна установка підлітка на великі масштаби, які для нього набагато більш суб'єктивно прийнятні, аніж ближні, поточні, сьогоденні. „Домінанта далекого”, як називає її Л. Виготський, специфічно вікова риса підліткового віку. Звідси очевидно, що підліток у цю епоху знаходиться в конфліктних відносинах з навколишнім середовищем, незадоволений ним, як би "вистрибує" з нього, шукає чогось поза його межами, шукає „далекого”, великих масштабів, відмовляючись від сьогоденного, поточного.

До основних інтересів науковці Л. Божович, Г. Бреслав, Л. Виготський, І. Дубровіна, І. Кон, В. Мухіна, В. Чудновський та ін. включають потяг до опору, подолання, до вольових напружень, які іноді вирішуються в упертості, хуліганстві, боротьбі проти виховного авторитету, протесті та інших проявах негативізму. „Домінанта зусилля” безпосередньо зближується з іншою, також основною цільовою установкою підлітка, саме з „домінантою романтики”, яка виражається в особливо сильному тяжінні дитини до незвіданого, ризикованого, до пригод, до соціального героїзму. Легко побачити, що названі доміанти двоїсті і, по суті кажучи, проявляються як у негативній, так і в позитивній формі.

Тому, виходячи з особистісного, зачіпаючи, насичуючи особистісне, потрібно переключати старшого підлітка на громадську діяльність; виходячи з далекого, з великих масштабів бачення підлітка, активізуючи його в цьому відношенні, поступово перебудовувати його діяльність, спрямовувати свідомість, його інтереси, включати їх все більше у наполегливу поточну, нагальну роботу.

Отже, організація старших підлітків за їх інтересами у шкільних об'єднаннях як предмет наукового дослідження вимагає розгляду і такого соціально-психологічного та соціально-педагогічного явища, як діяльність, яка стимулює зміни як підростаючої особистості, так і всього колективу.

Діяльності, відомі науковці, надають велике значення у соціалізації старшого підлітка. Так, Д. Ельконін у ролі провідної діяльності в підлітковому віці виділяє інтимно-особистісне спілкування. В. Давидов – громадсько-значущу діяльність. К. Поливанова – авторську дію. Д. Фельдштейн – громадсько-корисну діяльність. В. Цукерман – соціально-психологічне експериментування з власною ідентичністю. Це свідчить, що усі ці складники визначають зміст підліткового віку і є основою соціалізації особистості підлітка. А саме:

- діяльність розглядається як вихідна форма оволодіння новим для віку змістом, будується як спільна;
- враховується роль спілкування з ровесниками;
- акцентується увага на самостійних зусиллях у створенні "я-образу";
- підкреслюється роль суб'єктивного ставлення підлітка до навколишнього середовища.

Базою, де здобуваються необхідні ресурси для ефективного процесу соціалізації особистості, є зовнішні умови, сприятливе зовнішнє середовище. Середовище для дітей підліткового віку, яке створюють батьки, сім'я, педагоги – це виховне середовище (включає в себе середовище сім'ї, вулиці, виховного закладу тощо), його розглядають як „сукупність природних і соціально побутових умов, у яких протікає життєдіяльність людини і становлення її як особистості. Важливу роль відіграють і суспільні фактори, історична епоха, рівень розвитку суспільства – соціальне середовище – конкретний прояв суспільних відносин, в яких розвивається конкретна особистість, соціальна спільнота; соціальні умови їх розвитку”.

Отже, підліток, перебуваючи одночасно під впливом таких соціалізуючих чинників, як суспільство (мегафактори) та під впливом сім'ї, виховного закладу (мікрофактори) „знаходиться у просторі соціально-педагогічного середовища – спеціально, відповідно з соціально-педагогічними цілями, створеної системи умов організації життєдіяльності людини, спрямована на формування її ставлення до світу, до людей”. Соціально-педагогічне середовище характеризується: наявністю соціально-педагогічних цілей (тих, які формулюються та реалізуються в процесі організованого соціально-педагогічного впливу і які відповідають ціннісним орієнтаціям суспільства); створенням спеціальних умов життєдіяльності для досягнення цих цілей; спрямованістю на формування орієнтацій особистості.

Для нас – це та базова основа педагогічних пошуків, яка є аргументованим етапом подальшого дослідження для визначення ролі діяльності шкільних об'єднань за інтересами в процесі громадської соціалізації старших підлітків.

Список використаної літератури

1. Виховний потенціал сім'ї в сучасних умовах: тематична Державна доповідь про становище сімей в Україні за підсумками 2001 року. – К. : Державний ін-т проблем сім'ї та молоді, 2002. – 144 с. **2. Сім'я в умовах становлення незалежної України:** Державна доповідь про становище сімей в Україні за підсумками 2003 року. – К. : Державний ін-т проблем сім'ї та молоді, 2004. – 254 с. **3. Драгунова Т. В.** Проблема конфлікту в підлітковому віці // *Вопр. психології*. – 1972. – № 2. – С. 25 – 37. **4. Охрімчук Р.** Дитячі громадські об'єднання – стратегічно значущий ресурс держави // *Освіта України*. – 2006. – № 54 – 55 (21 липня). – С. 4. **5. Головенько В.** Український молодіжний рух у ХХ столітті (історико – політологічний аналіз основних періодів). – К. : А.Л.Д., 1997. – 160 с. **6. Каліберда Г. А., Сас Н. М.** Учнівська молодь: інтереси, турботи, надії // *Постметодика*. – 1994. – № 5. – С. 64 – 68. **7. Решетников О.** Идея общественно-полезного служения в детском движении // *ТИМ: теория, история, методика детского движения*. Информационный бюллетень. Т.VII / Ред. и отв. за вып. Т.Трухачева. – М. Пресс-СОЛО, 2006. – С. 111 – 114. **8. Коршунова О.** Мера ответственности // *Вестник детского движения*. – 2003. – № 4. – С. 20 – 26.

Чепіга І. В. Шкільні об'єднання за інтересами як соціально-педагогічне середовище громадянської соціалізації старших підлітків

В статті розкрито сутність шкільних об'єднань за інтересами, як один із важливих факторів впливу на громадянську соціалізацію старших підлітків та формування їхньої громадянськості. Розглянуто організація старших підлітків за їхніми інтересами у шкільних об'єднаннях як предмет наукового дослідження та соціально-психологічного, та соціально-педагогічного явища, яка стимулює зміни як підростаючої особистості, так і всього колективу.

Ключові слова: шкільні об'єднання за інтересами, громадянськість, громадянська соціалізація.

Чепига И. В. Школьные объединения по интересам как социально-педагогическая среда гражданской социализации старших подростков

В статье раскрыта сущность школьных объединений по интересам, как один из важных факторов влияния на гражданскую социализацию старших подростков и формирование их гражданственности. Рассмотрены организация старших подростков с их интересами в школьных объединениях как предмет научного исследования и социально-психологического и социально-педагогического явления, которая стимулирует изменения, как подрастающей личности, так и всего коллектива.

Ключевые слова: школьные объединения по интересам, гражданственность, гражданская социализация.

Cheriga I. School Unions According to the Interests as the Socially Pedagogical Environment of the Civil Socialization of Senior School Pupils

The article deals with the essence of school unions according to the interests as one of the most important factors of influence on the civil socialization of senior pupils. The author considers the organization of senior school pupils according to their interests as a subject of his scientific research and socially psychological and pedagogical phenomenon stimulating the changes both as a growing up personality and the whole collective body.

Key words: school unions on interests, civil consciousness, civil socialization.

Стаття надійшла до редакції 06.04.2013 р.

Прийнято до друку 26.04.2013 р.

Рецензент – д. п. н., проф. Чиж О. Н.

УДК 373.2.091.3 : 613

І. І. Ярита

**ВИКОРИСТАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧИХ ТЕХНОЛОГІЙ
В УМОВАХ ДНЗ**

Увесь цивілізований світ усе більше схиляється до думки, що найбільшою цінністю для самої людини і суспільства є життя та здоров'я. Проблема формування, збереження, зміцнення та відновлення здоров'я дітей дошкільного віку була, є і завжди буде актуальною.

У наслідок соціально – демократичних передумов, економічних і матеріальних обмежень, екологічної кризи більшість сімей України має дітей, життя яких обумовлене хворобами або несприятливими соціально-побутовими умовами. Серед причин, що зумовлюють відхилення у стані здоров'я дітей, такі:

- Несприятливі соціально-економічні, побутові умови;
- Відсутність відповідних умов для ігор, занять, різних видів праці у деяких сім'ях та деяких закладах освіти;
- Гіподинамія, недостатньо збалансоване харчування;
- Формальний підхід до загартування;
- Недостатнє регулювання динаміки фізичної, психічної та емоційної працездатності вихованців(упродовж заняття, дня, тижня, року);